

Judici als Colom (I)

written by Institut Nova Història | 2 de novembre de 2023

*Publicat originalment a llonze el 13/10/2023 i posteriorment
reproduït a Institut Nova Història el 16/10/2023.*

Fins a mitjan segle XX, la versió oficial sobre l'expedició transoceànica que va suposar la descoberta del "Nou Món" es va moure entre el mite i l'argumentari romàntic. Però res del que s'havia explicat fins aleshores ha resultat ser del tot cert, ni tan sols ho són els indrets tant de sortida com de tornada. Durant dècades, un reduït grup d'historiadors –rebutjats per l'Acadèmia i ignorats pels mitjans– han persistit en el seu treball de desllorigar una teranyina premeditada de falsedats que envolten els veritables fets.

Si defugim de la fantasia i ens centrem a fer una veritable anàlisi de la realitat històrica, la qual està fonamentada en l'estudi objectiu i científic de les fonts documentals –siguin directes o indirectes, primàries o secundàries– ràpidament ens adonarem que la usurpació de la identitat històrica sobre l'expedició transoceànica feta contra l'almirall català Cristòfol Colom és un fet real. I és així!

Sense cap motxilla –ni econòmica ni institucional– que condicioni les recerques, un reduït grup d'historiadors han estat capaços de trobar la mirada silenciada per la censura castellana sobre el descobriment d'Amèrica i la identitat real dels protagonistes. Els estudis comparatius de manuals divulgatius, històries generals o planisferis, tant d'edicions castellanques, portugueses com franceses, han permès descobrir com la Corona de Castella –a través d'una punyent censura recolzada en unes lleis específiques– va arribar a controlar la major part dels textos que narren els fets sobre l'empresa americana. Per sort, la curiositat ha desemmascarat la manipulació i ha revelat la tosquedat amb la qual va treballar

la Corona de Castella per a fiscalitzar els fets, a fi de confondre l'opinió pública sobre la veritable autoria de la descoberta.

Per tant, tampoc ens ha d'estranyar que "l'epopeia castellana" aparegui a principis del segle XVI, just quan Colom és desposseït de tots els títols signats a les Capitulacions de Santa Fe que, recordem-ho, fou el marc jurídic per on se sustentà tot el descobriment d'Amèrica. Amb aquell judici, la Corona va aconseguir que els Colom esdevinguessin una família inofensiva per al poder. Certament, a partir d'aleshores s'inicià un llarg període de litigis –primer contra Cristòfol Colom i després cap als descendents– per anul·lar els acords. Durant més de vuitanta anys, la família Colom pledejarà contra la monarquia, però esdevindrà una qüestió estèril.

Una documentació adulterada

La tasca engegada –primer per la Corona de Castella i més tard per Espanya– ha promogut al llarg dels segles un garbuix de versions oficials i singulars, amb infinitat de dades barrejades, llocs inversemblants de pertinença o tornada, personatges reals barrejats amb ficticis, canvis d'identitat o disparitat d'orígens naturals dels principals personatges. Això ha permès configurar un relat novel·lesc, mutable als gustos de l'audiència i perfecte per a cobrir les necessitats de la política d'Espanya en cada moment. Per tant, no ens ha d'estranyar que l'èpica s'hagi fonamentat en una premeditada nebulosa. Però aquest premeditat emboirament s'ha començat a dissipar amb l'aparició de destacats estudis forans als cercles espanyolistes, els quals han aconseguit revertir la tendència de repetir com un mantra la narració oficial.

Un exemple d'aquest canvi de tendència han estat les investigacions de la historiadora nord-americana Alícia Gould, les quals han permès resseguir tots els cognoms dels expedicionaris que apareixen en els suposats registres oficials dels diferents viatges de Colom, i s'ha arribat a la

següent conclusió: res és veritable, tot és fum! Perquè la seva recerca ha anat molt més enllà dels textos on hi apareixen els llistats dels noms dels tripulants. La recerca ha constatat que la majoria dels cognoms dels tripulants no tenen cap continuació documental que certifiqui que tal mariner o personatge –que apareix als llistats– va tenir una existència efectiva i real. Però també sobta moltíssim que en aquests famosos llistats no hi aparegui cap cognom català entre la tripulació. Aleshores, si pensem que tots aquests cognoms han estat adulterats i busquem els equivalents en català –Garay per Garau o Fernández per Ferrandis o Cases per Casaus–, resulta que tots encaixen amb cognoms ben documentats, no només com a personatges reals catalans de carn i ossos, sinó com a mariners, cosmògrafs o militars.

En conclusió, les cròniques colombines que ens han arribat denoten un clar adulterament, atès que estan plenes d'anacronismes i importants incoherències temporals, cosa que esdevé inexplicable quan teòricament –la font principal– va ser escrita per un bibliòfil, culte i amb gran memòria, com fou el fill de Colom. La crítica textual ha permès demostrar que tots aquests suposats originals han estat retocats. Per aquest motiu, creure's les fonts a ulls clucs, sense exercir cap mena de crítica documental, ni sospitar de les intencionalitats polítiques dels arranjadors dels llibres, ens porta, més que al rigor i a l'academicisme historiogràfic, directament a la fe.

El punt de sortida de l'expedició

Avui sabem per destacats treballs de recerca de les historiadores –tant de la pionera Núria Coll com d'Eva Sans– que la vila de Pals d'Empordà va tenir un important port natural. I ho sabem perquè aquests estudis han permès documentar infinitud de testimonis que parlen sobre transaccions comercials que s'hi duïen a terme i, per tant, havia esdevingut un rellevant port comercial des de principis

del segle XIII. A més, la toponímia i l'arqueologia del paisatge han permès identificar tant restes d'edificacions com accidents geogràfics documentats en antigues cartografies. Tot això, compaginat amb estudis paleo-hidrogràfics de l'entorn de Pals, venen a confirmar allò que els documents testimonien.

Si tenim present que la superfície del planeta està exposada a un canvi constant que provoca moviments regulars, i entenem que els mars s'allunyen de les platges o a l'inrevés, entendrem que l'entorn de Pals de finals del segle XV no té res a veure amb el paisatge de Pals que veiem avui en dia. És obvi!

Per tant, allò que sorprèn més de la versió oficial –referent al punt de partença de l'expedició transoceànica de Colom– és el topònim d'on surt: Palos de Moguer. Sens dubte és el mateix cas que Sant Esteve de les Roures, dos indrets que no existeixen, ni han existit mai. Certament, a la província de Huelva existeixen dos pobles, separats per 16 km, que responen al topònim de Palos de la Frontera i Moguer. Ambdós casos es troben a més de 40 km del litoral atlàntic. I per si no n'hi hagués prou, encara sorprèn més quan cap dels dos indrets mai ha estat envoltat per muralles ni han tingut un campanar d'estil gòtic català de 21,28 metres d'alçada.

Tinguem present que el segle XV Catalunya havia esdevingut una important potència nàutica europea. De fet, és on hi havia les més destacades escoles de pilots, centres de cosmografia, tallers d'instrumentació per la navegació i un munt d'especialistes en confecció de cartes nàutiques. A més, des de mitjan segle XIII, el Principat havia dut a terme una política insular molt activa que va consolidar més d'un centenar de consolats de mar escampats arreu de la Mediterrània.

En canvi, per la mateixa època, a Castella no hi havia ni escoles de nàutica, ni escoles de pilots, ni centres de cosmografia, ni cap mena d'infraestructura nàutica capaç de

dur a terme una expedició transoceànica com la que realitzà l'almirall català Cristòfol Colom. Són molts els historiadors que remarquen la profunda contradicció que suposa l'empresa americana en si mateixa, atès que aquesta seria executada en un context en què Castella encara continuava guerrejant dins del seu territori contra el món àrab, no disposava de cap infraestructura comercial desenvolupada, i menys encara, tenia una flota naval prou potent per dur-la a terme. En un context d'una profunda crisi econòmica –que acabarà amb la revolta de les Comunitats castellanes– es fa estrany que Castella tingués alhora prou capacitat militar, i sobretot nàutica, per engegar una empresa transatlàntica. Com a dada rellevant, la creació del primer consolat castellà –el de Sevilla– es farà efectiu l'any 1543.

Però la prova definitiva sobre el punt de sortida de l'expedició de Colom ens la dona Antonio de Herrera a la portada de la seva obra *Historia General de los Hechos de los Castellanos en las Islas y Tierra Firme del Mar Oceano*, on en ambdues edicions de 1601 i la de 1726 hi apareix un gravat que teòricament vol il·lustrar “la villa de Palos” d'Andalusia, quan en realitat ens està representant meticulosament la silueta de la vila de Pals d'Empordà. Només cal observar el gravat per reconèixer ràpidament el seu característic campanar. Tanmateix, hi apareix la representació de les tres caravel·les, les quals curiosament duen la bandera catalana, cosa que es repeteix successivament en els gravats que il·lustren l'interior de l'obra. I per si tot això no fos suficient, la cita que acompanya el gravat diu textualment: “*El Almirante salió de Palos, villa del conde de Miranda, a descubrir*”. Perquè, com ha remarcat la historiografia espanyola, el Palos andalús pertanyia al comte de Niebla. En canvi, el senyor de Miranda era el comte d'Empúries. Continuem!

Palos de Moguer és, sens dubte, el mateix cas que Sant Esteve de les Roures, dos indrets que no existeixen, ni han existit

mai!